

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛІНСЬКОГО»

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 104-й річниці
від дня народження Василя Сухомлинського**

11-12 жовтня 2022 року

Кропивницький
2022

УДК 37.091.3 : 37.018.7

*Рекомендовано до друку вченою радою
комунального закладу «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
(протокол від 28.10.2022 № 6)*

Педагогіка партнерства: реалії та перспективи :
зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції,
присвяченої 104-й річниці від дня народження
В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О.Е. Жосан,
В.В. Войтко. – Кропивницький, 2022. – 378 с.

Рецензенти:

Надія ВАСИЛЕНКО, завідувач кафедри управління та адміністрування комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», доктор педагогічних наук, професор;

Ірина НЕБЕЛЕНЧУК, старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук.

Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка партнерства: реалії та перспективи», яка відбулася 11-12 жовтня 2022 року на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Науковим, науково-педагогічним, педагогічним працівникам.

Матеріали опубліковані в авторській редакції

© КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022
© Жосан О.Е., Войтко В.В., автори статей, 2022

Отже, основним принципам Нової української школи щодо формування культурної компетентності, створення безпечного освітнього простору, забезпечення здобувачів освіти якісним педагогічним супроводом та налагодження ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу відповідають педагогіка партнерства, групові та індивідуальні форми роботи, а також компетентнісний підхід до кожного учня.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. К. : «К.І.С.», 2004. С. 66-72.
3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

УДК: 376.016.056:37.017.1/3

Ніна Кравець
м. Київ

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ТА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Розглянуто погляди Василя Сухомлинського на педагогіку партнерства. Вчений довів, що успішність педагогіки партнерства залежить від взаємодії тріади: школа – сім'я – громада. Школа забезпечує належне виховання дитини, насамперед моральне, та формує дитячий колектив. Завдяки сімейним стосункам дитина успішно розвивається фізично й морально. Громада сприяє успішній соціалізації дитини в суспільстві. Реалізація педагогіки партнерства за Сухомлинським сприяє успішному виконанню концептуальних положень Нової української школи у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Ключові слова: Василь Сухомлинський, педагогіка партнерства, діти з інтелектуальними порушеннями, школа, сім'я, громада, мораль.

The article Vasil Sukhomlynskyi approaches to pedagogics of partnership. His research further went on to show that the success of pedagogics of partnership depends on this trilogy: school – family – society. The school does appropriate upbringing of a child, above all moral, and forms children's unity. Through the family relationships, a child develops physically and morally. Society facilitates successful socialization. Integrating pedagogics of partnership, that is described by Basil Sukhomlynskyi, facilitates the successful implementation of the conceptual provisions of the New Ukrainian school in working with children with intellectual disorders.

Key words: *Basil Sukhomlynsky, pedagogics of partnership, children with intellectual disorders, school, family, society.*

Більше п'ятидесяти років пройшло, як з нами немає всесвітньо відомого вченого, педагога-новатора Василя Олександровича Сухомлинського. Але його ідеї щодо навчання й виховання учнів не втратили своєї актуальності і в наш час, особливо через вплив на якість освітнього процесу російської агресії та пандемії коронавірусу Covid-19, заважаючи дітям успішно навчатися в очній формі. Отже, постала необхідність у спеціальній організації навчально-виховного процесу, на що знаходимо позитивну відповідь у концепції НУШ. Сучасна Нова українська школа дистанціюється на двох напрямках: компетентнісний підхід і педагогіка партнерства.

Питання педагогіки партнерства не нове. Українськими вченими його розглянуто з різних аспектів. Так, І. Бех і Л. Савенкова розглянули питання педагогіки взаємодії; О. Савченко охарактеризувала особливості співробітництва; на психологічні проблеми модернізації освіти в руслі НУШ звернув увагу С. Максименко; Г. Балл розглянув психологічні аспекти гуманізації освіти; В. Кравець – роль сім'ї у вихованні та навчанні дітей. Особливості допомоги дітям з труднощами в навчанні в умовах реформи початкової школи розглянула Т. Ілляшенко. Проте вчений зі світовим ім'ям, педагог-гуманіст Василь Олександрович Сухомлинський всебічно охопив питання, що стосуються педагогіки партнерства, рекомендуючи запроваджувати виховання дітей через дотримання тісної взаємодії триади: школа – сім'я – громада. Звертаючись до педагогів, він неодноразово наголошував: «на нашій совісті – людина». Роботу з учнями, які докладають значних зусиль для опанування знаннями й уміннями, вимагають у три-п'ять разів більше часу для запам'ятовування навчального матеріалу, ніж

їхні ровесники, вважав одним з найбільш «міцним горішків» педагогічної творчості. Висловлені ним думки стосовно досягнення успіхів у навчанні та вихованні «важких дітей» – цінний матеріал для теорії і практики корекційного навчання й виховання» [1, с. 170].

Особливу увагу щодо дотримання педагогіки партнерства Василь Олександрович надавав початковій школі. Початкове навчання він розглядав не як механічне перекладання знань з голови вчителя в голову дитини, а як складні моральні взаємини, у яких провідною, визначальною рисою є виховання почуттів честі, гідності та на цій основі бажання бути гарною людиною [2, с. 91]. Це можливо завдяки справжньому духовному спілкуванню між учителем та учнем у спільній праці [3, с. 10]. Досягається таке спілкування завдяки вихованню, оскільки «виховання – це насамперед постійне духовне спілкування учителя й учня. ... У вихованні все головне – і уроки, і розвиток різносторонніх інтересів дітей поза уроками, і взаємостосунки вихованців у колективі. Провідним, визначальним компонентом у цій гармонії визначив моральність [3, с. 8, 12]. У моральному вихованні В. Сухомлинський приділяв увагу емоційно-ціннісному, почуттєвому підходу, за якого визначається особистісне ставлення учня до моральної діяльності школи. [3, с. 501].

Наголошуючи на значенні морального виховання для кожної дитини, педагог-новатор переконливо доводив, що кожна дитина може досягти високого рівня моральності, незважаючи на стан її інтелекту чи фізичного розвитку. «Тут жодній людині не закрита дорога до вершин, тут справжня і безмежна рівність, тут кожен може бути великим і неповторним» [2, с. 73]. Це положення варто взяти на озброєння педагогам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, особливо з дітьми з інтелектуальними порушеннями. За Василем Олександровичем, повноцінне навчання таких дітей залежить від спеціальної спрямованості, скерованості навчання – розвивати розум, виховувати розумну людину навіть за умови відносної незалежності розумового розвитку, творчих сил, розуму від обсягу знань [2, с. 97]. Працюючи з такими дітьми, радив педагогам дотримуватися індивідуального підходу «і в змісті розумової праці (у характері завдань) і в часі» [2, с. 73].

У закладах дошкільної освіти, в спеціальних школах, у школах з інклюзивною формою навчання виховуються і навчаються діти з особливими освітніми потребами: діти

з інтелектуальними порушеннями I і II ступеня, діти з синдромом Дауна, зі спектром аутистичних порушень, з незначними порушеннями опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху тощо. На відміну від ровесників із типовим розвитком, їм важко вчитися. Але « у кожного з них є щось своє, особливе, індивідуальне, не схоже на інших важких дітей: своя причина, свої особливості, відхилення від норми, свої шляхи виховання» [5, с. 509]. Тому такі діти потребують систематичного індивідуального підходу, оскільки «не можна примусити бути розумнішим. Той, хто намагається діяти на дитину сильнішими, «вольовими» засобами, робить непоправну помилку» [5, с. 511].

Як же досягнути успішного навчання та виховання таких дітей? Вирішення питання педагог-гуманіст вбачав у забезпеченні дітям душевної рівноваги, за якої характерна доброзичлива атмосфера, взаємна допомога, гармонія розумових здібностей кожного учня і його посиленої праці, рівні, товариські взаємостосунки, відсутність збудження [9, с. 116, 117]. Аналізуючи особливості праці педагогів з дітьми, вказував, що «...у нашій праці не може бути нічого маленького. ...місія педагога не в тому, щоб механічно перекладати знання із своєї голови в голову дитини. ... Навчання – це насамперед людські відносини. І кожен з нас, педагогів, залишається для дитини людиною, в яку дитина вірить, якій довіряє, – доти, доки ми даємо радість» [6, с. 596].

Одна з ідей педагогічної системи Василя Олександровича – демократизація структури управління навчально-виховним процесом у школі (психологічні й педагогічні семінари, школи для батьків) [10, с. 384]. Вчений переконливо доводив, що «педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків» [4, с. 42]. Власні погляди на роль сім'ї у вихованні дітей Сухомлинський розкрив у роботі «Батьківська педагогіка». Сім'ю розглядав як найменшу клітинку суспільства, в якій, як у фокусі, відображено все життя нашої країни [8, с. 5]. Альфою і омегою сімейного виховання назвав поєднання вимогливості й ласки, свободи й покірливості у вихованні дітей в родині [8, с. 27]. Виховні можливості сім'ї вбачав у реалізації суб'єктивних та об'єктивних факторів. До суб'єктивних факторів відніс громадянську спрямованість і культуру батьків, намагання бути авторитетними для дітей, педагогічну культуру батьків, традиції та моральні цінності сім'ї, моральний авторитет батьків у сприйманні дитини, місце і роль дитини в сім'ї. Об'єктивними факторами реалізації виховного потенціалу сім'ї вважав забезпечення дитини дошкільними і шкільними закладами,

структуру сім'ї, її матеріальне забезпечення, наявність закладів охорони здоров'я. Сім'я допоможе навчити дитину відчувати серцем другу людину, адже «вчити почувати – це найважче, що є у вихованні» [8, с. 86]. Школа не може в повній мірі замінити сім'ю, і особливо матір, але якщо дитина позбавлена вдома ласки, сердечності, турботи, учителі повинні бути особливо уважними до неї. Педагогічному колективу неодноразово нагадував: щоб добре пізнати дітей, потрібно добре знати сім'ю: тата, маму, братів, сестер, дідусів і бабусь [8, с. 18].

Часто в сім'ях, у яких є дитина з особливими освітніми потребами, погіршуються стосунки між батьками, створюється емоційний бар'єр – почуття провини між батьками. Спостерігається різне ставлення батьків до дитини – опікунське, індиферентне, вимогливе, що затримує її розвиток і соціально-психологічну адаптацію, негативно впливає на якість її навчання та виховання.

З огляду на це, В. Сухомлинський радив батькам правильно організувати вдома співпрацю з дитиною, оскільки «дитина – дзеркало морального життя батьків» [8, с. 27]. Батьки цього часто не знають і не вміють дотримуватися. В цьому їм допоможе педагогіка партнерства: школа – батьки. Важливою формою роботи з батьками є батьківські конференції.

Наголошуючи на ролі сім'ї в навчанні та вихованні дитини, В. Сухомлинський вказував, що «педагогічні знання батьків особливо важливі в той період, коли батько і мати є єдиними вихователями своєї дитини. У віці до 6-ти років розумовий розвиток, духовне життя дитини у вирішальній мірі залежить від ... елементарної педагогічної культури матері й батька, яка виражається в мудрому розумінні надзвичайно складних душевних рухів людини, яка розвивається» [8, с. 29]. Аналізуючи стосунки в родині між батьками й дитиною, видатний педагог наголошував, що найтоншою, найважчою справою є вчити батьків, як виховувати дітей, бо для людяності та справжньої доброти потрібна любов-діяльність дитини, і саме таку любов повинні виховувати батьки [7, с. 21]. Радив навчати батьків, у сім'ях яких не досить належні взаємостосунки між самими батьками, між батьками та дітьми тощо, лише в особистій бесіді, тисячу разів обдумавши і зваживши кожне слово, щоб не образити батьків, а налаштувати їх на поступову зміну взаємостосунків на доброзичливе ставлення як одне до одного, так і до дитини.

Великий знавець людської душі, педагог переконливо доводив, що дитина – дзеркало сім'ї. Як у краплині води

відображається сонце, так у дітях відображається моральна чистота матері й батька. Завдання школи і батьків – дати кожній дитині щастя. ...Лише разом з батьками учителі зможуть дати дітям велике людське щастя [9, с. 27-28]. Успішне вирішення цього важливого завдання залежить від належного спілкування педагогів і батьків з дитиною. Тому наголошував учителям на необхідності вчити дітей і їхніх батьків користуватися словом, щоб вільно спілкуватися. Спонукаючи учнів висловлювати власну думку, педагог радив учителям бути дуже обачними. Особливої пильності закликав дотримуватися, знайомлячи учнів з новим матеріалом. Будь-яке довільне слово учень не може брати для спілкування [1, с. 174]. Навчити дитину належно володіти словом особливо важливо для дітей з інтелектуальними порушеннями, оскільки їм притаманні порушення мисленнєвих процесів, пам'яті, мови і мовлення. Як одну з важливих виховних завдань учителя В. Сухомлинський вбачав у навчанні дітей розуміти і відчувати серцем: через створення матеріального і духовного благополуччя виражається в нашому суспільстві ставлення людини до людини, суспільне обличчя громадянина. Адже там, де немає тонкості сприйняття оточуючого світу, виростають бездушні, безсердечні люди. І все це формується в дитинстві завдяки введенню дитини в складний світ людських стосунків. [9, с. 83, 139].

Сучасні громади теж не стоять осторонь від виховання дітей, використовуючи різноманітні форми та методи роботи з дітьми. Зокрема в бібліотеці для дітей «Книжкова світлиця» м. Києва (частинці великої міської громади) часто організують різноманітні зустрічі з дітьми та батьками. Сюди батьки приводять дітей, які навчаються в масових школах, у інклюзивних класах місцевої масової школи та дітей зі спеціальної школи, із закладів дошкільної освіти. Бібліотекарі організують для дітей цікаві заняття різноманітної виховної тематики, зустрічі. Зокрема, у вересні проходила виставка пейзажного живопису художниці Олени Самсонової-Гайдай. Розглядаючи картини, діти знайомилися з мальовничою природою Карпат: «Осінь в Карпатах», «За мить до світанку», «Липнева Говерла», «Захід сонця в Карпатах» тощо, висловлювали власне емоційне ставлення до побаченого, порівнювали природу рідного краю з побаченим на картинах.

Розроблена В. О. Сухомлинським система педагогічного партнерства підтверджує її актуальність і в наш час. Використання її положень і напрямів дає змогу реалізувати ідеї Нової української школи стосовно усіх дітей, зокрема й дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Кравець Н. П. Творчий розвиток розумово відсталих учнів на уроках літературного читання //Наукові записки. Серія: Педагогічні науки /Редкол: В. В. Радул, С. П. Величко та ін.. Вип. 123. Т. II. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 169-174.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. К.: Рад. школа. Т. 1. 1976. 654 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5.т. /редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. К.: Рад школа, Т. 2. 1977. 650 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5.т. /редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. К.: Рад школа, Т. 3. 1977. 572 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5.т. /редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. К.: Рад школа, Т. 4. 1977. 640 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5.т. /редкол.: О.Г. Дзеверін (голова) та ін. К.: Рад школа, Т. 5. 1977. 639 с.
7. Сухомлинський В. О. Щоб дитина стала Людиною. Центральний державний архів влади та управління України. Фонд В. Сухомлинського (Ф 50.97). Опис 1. Спр. 749. 25 арк.
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. 263 с.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К. : Рад. школа, 1988. 272 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях : у 2-х книгах. Кн. 2 : навчальний посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. К. : Либідь, 2006. 552 с.

УДК 37.01

Лариса Кравчук
м. Київ

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В НУШ

Розкрито поняття «педагогіка партнерства», її роль у Новій українській школі, можливості педагогіки партнерства у побудові конструктивної взаємодії між школою, учнями та їхніми батьками. Мета педагогіки партнерства – гуманізація освітнього процесу, становлення особистості учня як суб'єкта навчання. Окреслено можливості проєктного навчання як інструменту педагогіки партнерства в Новій українській школі.

Ключові слова: педагогіка партнерства, Нова українська школа, проєктне навчання, співпраця, партнерська взаємодія.

The autor reveals the concept of "partnership pedagogy", its role in the New Ukrainian School, the possibilities of partnership pedagogy in building constructive interaction between the school,